

Over Marie Cloquets *Squared Circle* en daarbuiten

Ory Dessau

Het oeuvre van Marie Cloquet volgt in zekere zin Gerhard Richters bekende opvatting over schilderkunst na fotografie. De Duitse kunstenaar concludeerde dat fotografie niet gebruikt moet worden “als middel om te schilderen, maar dat het schilderen kan gebruikt worden als middel om te fotograferen.” Marie Cloquet schildert niet alleen over fotografische prints, ze schildert ook met fotofragmenten door fotoafdrukken in stukken te scheuren en ze aan elkaar te lassen op een materiële drager, waardoor het resulterende beeld zich op de grens tussen collage en *décollage* bevindt. Toch blijft Cloquets praktijk weg van de confronterende methode van collagekunstenaars waarbij elementen uit verschillende contexten naast elkaar worden geplaatst, en gaat haar werkwijze evengoed voorbij aan de reclamebord-esthetiek van *décollage*kunstenaars. Zo kan ze de ongerijmdheid van een eenzijdig beeld en een enkelvoudige blik onderzoeken en op een andere manier inzetten.

Cloquets recent werk zit in een stroomversnelling en ontplooit de innerlijke logica van haar praktijk binnen een voortdurende uitwisseling tussen fotografie, schilderkunst en (*dé*)collage. Deze uitwisseling heeft de afgelopen vier jaar de grenzen van een louter picturale productie achter zich gelaten om zich verder uit te breiden richting de reële ruimte. Cloquets recente werken worden niet meer begrensd door een kader of per definitie aan de muur gehangen. In plaats daarvan functioneren ze als een vrijstaand sculpturaal scherm (of paneel) dat de kijker aanspreekt, terwijl het rekt en reageert op het architecturale van de fysieke tentoonstellingsruimte. De huidige versie van *Squared Circle* (2024) toont dat duidelijk aan. Oorspronkelijk, in 2020, zag het werk er nog uit als een cilindrisch 360°-panorama van een vulkanisch landschap, omgeven door een gesloten kubus waarvan de vier zichtbare zijden waren bekleed met beelden van verlaten stedelijke omgevingen. In elk paneel zat een kijkgat waardoor je een deel van het vulkanische landschap kon bekijken.

Deze versie van *Squared Circle* uit 2020 laat de kijker in- en uitzoomen tussen de nabije stedelijke omgeving (vaak door ons over het hoofd gezien en daarom enigszins van ons verwijderd) en het afgelegen vulkanische landschap (ook verborgen en ontoegankelijk in de installatie, maar in de realiteit toch prominent aanwezig).

Als een mechanisme van verbondenheid deed *Squared Circle* (2020) denken aan de hedendaagse communicatiesystemen die onze wereld onder controle hebben; een veruiterlijking van afstand en markante grenzen. Tegelijkertijd illustreerde het werk hoe achter elk beeld (of elke ruimte) een ander, ogenschijnlijk niet-verbonden latent beeld (of latente ruimte) schuilgaat dat op het punt staat tevoorschijn te komen. De huidige versie opent de

vierkante cirkel en bestaat uit een gebogen scherm dat de panelen met de stedelijke omgeving en het vulkanische landschap ontvouwt in een met elkaar verweven, semi-filmische reeks die door twee van de tentoonstellingsruimtes van Zebrastraat loopt. In *Squared Circle* zitten een aantal van de belangrijkste aspecten van Cloquets praktijk vervat. In het bijzonder hoe ze op een gelijkaardige manier omgaat met enerzijds natuurlijke landschappen en anderzijds door de mens vervaardigde omgevingen. Ze toont aan hoe beide kanten tot één (onderbroken) continuüm behoren.

Het onderscheid tussen natuur en cultuur, of beter gezegd, tussen de natuurlijke staat en de culturele/beschaafde staat, is overduidelijk geconstrueerd door cultuur. Terwijl filosofen als Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) zich bogen over het kunstmatige van ons sociale leven en nadachten over een pre-sociaal leven, kwamen ze tot een hypothetische abstractie van hoe de menselijke natuur eruit moet gezien hebben vóór de culturele conditie van de beschaving. Deze denkpijpe leidde tot een fundamentele splitsing in de vroegmoderne filosofie tussen natuur versus cultuur, waarbij een natuurlijke, onaangeroerde, harmonieuze wereld vermoedelijk voorafging aan de kunstmatige, geconstrueerde, relationele wereld van de samenleving.

Cloquets werk deconstrueert de dichotomie tussen natuur versus cultuur door de stedelijke omgeving en het vulkanische landschap met elkaar te verweven. Op die manier toont ze hoe ons beeld van natuur is voortgekomen uit cultuur; hoe ons idee van een onbedorven natuur met terugwerkende kracht door cultuur werd bedacht. Tegelijk presenteert ze een tegengesteld perspectief waarin cultuur wordt onderworpen aan de natuur met haar erosie, desintegratie, ontbinding en, uiteindelijk, verdwijning. Cloquets praktijk tart de pretentie die cultuur aan de dag legt wat betreft duurzaamheid, volharding en onsterfelijkheid.

In die zin kan haar werk vergeleken worden met het studiegebied van het Antropoceen. Letterlijk betekent 'Antropoceen' het 'tijdperk van de mens'. Het verwijst naar de invloed van de mens op de natuur, waardoor er een onderscheid kan worden gemaakt met de geologische tijdperken die ervoor kwamen. Het Antropoceen wijst op een fundamentele verandering van ons ecosysteem, waarbij het menselijke leven deel uitmaakt van een experiment met de bewoners van planeet Aarde. Het Antropoceen ondermijnt het onderscheid tussen het menselijke en het natuurlijke. Het beschouwt water, land en lucht niet meer als de transparante achtergrond van alle menselijke activiteiten, maar als actieve factoren waarbij de wereldgeschiedenis niet louter kan gezien worden als een strijd tussen ideologieën en sociale concepten. Het Antropoceen bekijkt de menselijke cultuur en het politieke leven vanuit het standpunt van de natuur.

Aan de hand van 'de ruïne' zorgt Cloquets werk ervoor dat natuur en cultuur niet meer van elkaar te onderscheiden zijn. De ruïne stelt de kunstenaar in staat een verlaten menselijke omgeving in te schrijven in de wetten van de natuur die vooropstellen dat alles vluchtig en tijdelijk is. In het werk van Cloquet is de ruïne zowel inhoud als praktijk. De werken tonen niet alleen ruïnes, het zijn topografieën van een ruïne – een uitvoering ervan. Vorm en inhoud zijn congruent. De werken zijn het resultaat van afgedankte bezienswaardigheden én ze komen voort uit een handeling die verwoest. De kunstenaar voegt gescheurde fragmenten samen van achtergelaten landschappen met littekens van de geschiedenis, door de mens veroorzaakte schade of rampzalige natuurverschijnselen. Eens hier en daar verf en zones van chromatische intensiteit zijn aangebracht, worden Cloquets gebarsten topografieën van ruïnes nieuw leven ingeblazen. Dan treden ze naar de voorgrond. Cloquets recente werken gebruiken kleur niet alleen om de scheuren glad te strijken, maar, en vooral, als middel om zich aan te passen aan de scheuren, om met en van hen te leven. Het toevoegen van kleur op het oppervlak doet denken aan het Bijbelse verhaal waarin Mozes op een rots slaat zodat er water aan zou ontspringen voor de hongerlijdende Israëlieten. De gekleurde delen transformeren de rotsachtige topografie tot een bron.

Door zowel doorheen als met de materialiteit en zichtbaarheid van de ruïne te werken, suggereert Cloquets praktijk een ethisch standpunt waarmee ze het lineaire vooruitgangsidee van de onderliggende menselijke geschiedenis onderuit haalt. Cloquets werk vermijdt het bedrieglijke beeld van overwinning en verzoening. Haar werk is een proces waarbij fragmenten en brokstukken opgestapeld worden in een multi-temporele topografie waarin de ruïnes van vroeger de boventoon blijven voeren in het heden. Het biedt een vorm van aandenken en herinnering. In tegenstelling tot de geësthetiseerde ruïne van Albert Speer (1905-1981) die gebouwen ontwierp als glorieuze ruïnes van de toekomst, toont Cloquets ethische benadering van ruïnes nederigheid terwijl ze de kwetsbaarheid en fragiliteit van leven en beschaving in gedachten houdt. Haar werk plaatst de ruïne in de nasleep van de gevolgen van dogmatische groei. Ze gebruikt het beeld als een manier van verzet tegen dit streven, zonder blind te zijn voor catastrofale teloorgangen uit het verleden en altijd wenkend naar de catastrofes die nog moeten komen. Haar werk kan gezien worden als een uiting van de stille urgentie die gepaard gaat met de instabiliteit en turbulentie waarmee we tegenwoordig allemaal te kampen hebben. In plaats van zichzelf te positioneren als een externe representatie van deze problematiek, wordt Cloquets werk vormgegeven door de logica van een wereld die functioneert als een volhardende, continue ruïne. De topografie van de ruïne zorgt ervoor dat haar werk zich door verschillende tijden beweegt, tegelijk vooruit en achteruit kijkt, en verschillende plaatsen samenbrengt. Daarbij wordt het nabije en het afgelegen over elkaar heen gelegd, zodat de kunstenaar beide tijdsvelden in elkaars termen kan definiëren.